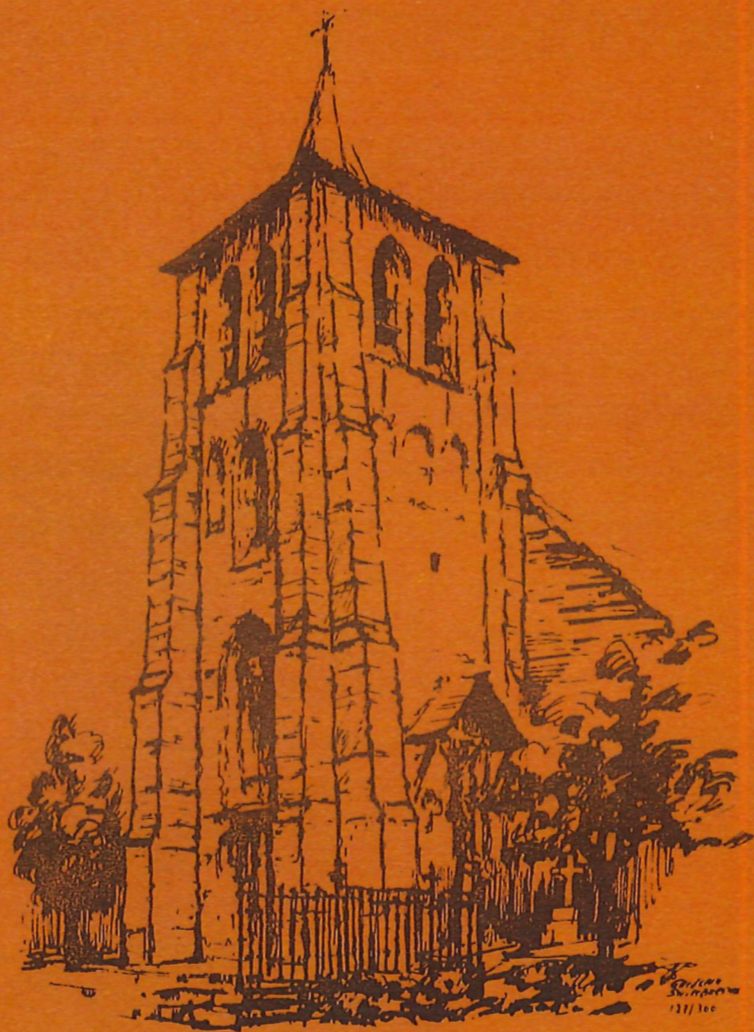

ZILLEGHEM

Verantw. Uitgever: Jules Pollet, Engelstraat 2 Aartrijke

JUNI 1991 - 12de JAARGANG NR 2
DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

REDAKTIE EN BEHEER

Jules Pollet
Patrick Arnou
Géry Cappon
Victor Deceuninck
Filip Demeyer
Michel Demeyer
Bertrand Denys

Engelstraat 2 Aartrijke
B.J. Lievensstraat 8 Zedelgem
Patrijzenhoek 9 Zedelgem
Groenestraat 29 Zedelgem
Aartrijksestraat 18 Aartrijke
Aartrijksestraat 18 Aartrijke
Klaprozenlaan 13 Loppem

Lidmaatschap: 250 F

Rek. 001-0771018-41 of 738-1172056-27
Heemkundige Kring "Pastoor Ronse"
Zedelgem

Studies verschenen in "Zilleghem" of uittreksels daarvan, mogen niet gebruikt noch aangehaald worden zonder te verwijzen naar dit tijdschrift en de auteur.

Ieder auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikels.

Verantw. Uitgever: Jules Pollet, Engelstraat 2, 8211 Aartrijke

ZILLEGHEM

HANDELINGEN VAN DE KRING
VOOR HEEMKUNDE EN GESCHIEDENIS
"PASTOOR RONSE"

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

INHOUD

<i>Pollet Jules</i>	<i>Het "Comiteit" van Veldegem tijdens Wereldoorlog 1914-1918</i>	<i>43</i>
<i>Deceuninck Victor</i>	<i>Zedelgem gedurende de eerste Wereldoorlog</i>	<i>67</i>

JUNI 1991 - 12de JAARGANG NR 2

HET "COMITEIT" VAN VELDEGEM
TIJDENS WERELDOORLOG 1914-1918

J. Pollet

Bedoeling van deze bijdrage is niet de geschiedenis te schrijven het plaatselijk hulp- en voedingscomiteit van Veldegem. We willen alleen de vraag beantwoorden: wat en hoeveel van de door de "Commission for Relief in Belgium" aangevoerde levensmiddelen kwamen er in Veldegem terecht en aan welke prijs werden ze door het plaatselijk comiteit aan de man gebracht tot leniging van de nood van de hongerende bevolking?

Omstandige cijfers hebben hierover dank zij het KASBOEK van Ferdinand HILLEWAERE, onderwijzer te Veldegem en schatbewaarder-kassier van het plaatselijk hulp- en voedingscomiteit van Veldegem. De aantekeningen in dit kasboek lopen van 1 februari 1916 tot mei-december 1919. Maar vooraleer we dit kasboek bespreken, eerst wat inleidende gegevens.

Voedselhulp in een bezet land.

Vòòr wereldoorlog 1914-'18 voerde ons land een groot deel van zijn voedingswaren in uit het buitenland o.a. 2/3 van de tarwe, nodig voor de volksvoeding. Door de oorlogsomstandigheden - geallieerde blokkade, opeisingen door de Duitsers - waren er vrij spoedig problemen met de voedselbevoorrading. Om die nood te lenigen werden hulp- en voedingscomiteiten opgericht. Te Brussel werd zo'n comiteit opgericht door Ernest Solvay op 21 augustus 1914. Onder impuls van Emile Francqui werd op 23 oktober 1914 het Brusselse comiteit omgevormd tot nationaal hulp- en voedingscomiteit. Door hem ook werd dan onderhandeld met Herbert Hoover - president van U.S.A. van 1929 tot 1933 - over het aankopen van levensmiddelen voor de Belgische bevolking. Onder leiding van Herbert Hoover had een groep van Amerikaanse personaliteiten te Londen de "Commission for Relief in Belgium" opgericht met de bedoeling levensmiddelen aan België te bezorgen. Deze commissie onderhandelde met de Britse en Duitse regeringen om langs de haven van Rotterdam voedingswaren naar België aan te voeren. De Britten zouden de blokkade opheffen voor de schepen van de commissie en de Duitsers verboden er zich toe niets van de aangevoerde levensmiddelen op te eisen. Toezicht hierop werd gehouden door de Spaanse en Amerikaanse gezant te Brussel.

Verdeling van de aangevoerde levensmiddelen werd toevertrouwd aan het nationaal hulp- en voedingscomiteit. Provinciale comiteiten werden opgericht om te zorgen voor de verdere verdeling der hulpelden en levensmiddelen over de plaatselijke hulp- en voedingscomiteiten. In het bezette deel van West-Vlaanderen waren

er twee provinciale comiteiten: het ene voor het "noorden" met Brugge als centrum; het anderen voor het "zuiden" waar van Kortrijk het centrum was.

Hulp- en voedingscomiteit te Veldegem.

Te Zedelgem waren er twee comiteiten. Het eerste werd opgericht te Veldegem, toen nog een wijk van Zedelgem. Sedert 1865 was een kerk te Veldegem en in 1896 werd het een parochie. Het oprichten van het comiteit te Veldegem was het werk van Joseph Dewaele, pastoor, en van Jules Janssens, onderwijzer en koster te Veldegem. Zij vormden het "berek" van het hulpcomiteit van Veldegem. Later werd H. Verhelst voorzitter en F. Hillewaere schatbewaarder en kassier van het Veldegemse comiteit.

Op 23 maart 1915 werd door het provinciaal comiteit van het noorden van West-Vlaanderen beslist dat te Veldegem een plaatselijk comiteit wordt opgericht dat *"zal belast worden met de rechtstreeksche verdeeling der hulp aan de noodlijdende dezer wijk"*. Die beslissing werd op 27 maart 1915 meegedeeld aan het gemeentebestuur van Zedelgem met de vraag aan hen *"Uw aandeel in de verpleging dezer noodlijdende te bepalen en de besteding ervan met behulp van het onderstandscomiteit van Veldegem te regelen"*.

Door het "berek" van het Veldegemse comiteit werd dan aan het gemeentebestuur voorgesteld dat

1° voor meel en bloem

2/5 aan Veldegem zou toekomen en

3/5 aan Zedelgem.

"Deze verdeling - zo schreef men vanuit Veldegem - berust op het getal inwoners."

Eind 1912 telde de gemeente Zedelgem 5533 inwoners, van wie 3296 behoorden tot Zedelgem-dorp, de overige 2237 tot Veldegem.

2° de hulpelden voor de noodlijdenden moesten voor de ene helft naar Veldegem gaan en de ander helft naar Zedelgem-dorp. Hier werd rekening gehouden met de graad der behoefte in beide plaatsen. Welnu, *"volgens de herhaalde gezegdens van de gemeenteraadsleden en de leden van den dischraad, volgens de welgekende en algemeene gevoelens der bevolking zoowel te Zedelghem als te Veldeghem wonen meer behoeftigen te Veldeghem dan te Zedelghem"*.

Aangezien er dan nog geen comiteit was te Zedelgem, legde de burgemeester de zaak voor aan het bureel van weldadigheid. Op 2 april werd dan beslist:

1° *"de helft van het hulpgeld af te staan aan Veldegem"*

2° *"een voorraad rogge aan te kopen aan 30 fr. voor de noodlijdende"*

3° *"toezicht uit te oefenen over den verkoop van meel en bloem"*.

Op 3 april 1915 schrijft burgemeester H. De Muyt aan het comiteit van Veldegem *"... ten einde alle moeilijkheden te voorkomen, hebben wij aan het provinciaal comiteit gevraagd het deel voor Veldegem bestemd, rechtstreeks te laten toekomen"* Hij was dus akkoord met wat het provinciaal comiteit had beslist.

Baron Ruzette, afgevaardigde schreef op 2 april 1915 een brief aan burgemeester H. Demuyt. We laten uit deze brief een uittreksel volgen zoals baron Ruzette zelf het schreef:

"Daar er sedert lang moeilijkheden bestaan tusschen Zedelghem en Veldeghem begeren wij dat er in uwe gemeente twee verscheidene en onafhankelijke Comiteiten tot stand komen. Alles wat Veldeghem betreft zal rechtstreeks met het Comiteit van Veldeghem verhandeld worden.

Nog thans de hulpmiddelen bestemd voor de familien door den oorlog van hunnen steun beroofd en zekere hulpelden die van gemeentelijken aard zijn, zullen moeten noodzakelijk voort door de gemeenteoverheid moeten verdeeld worden, zonder onderscheid tusschen de rechthebbende der gemeente, dus ook voor de ingezetenen van Veldeghem.

Aanveerd, Mijnheer de Burgemeester de verzekering mijner verkleefde gevoelens

(w.g.) Baron Ruzette

De gezinnen "door den oorlog van hunnen steun beroofd", waarvan sprake in de brief van baron Ruzette, ook genoemd "steunlooze" gezinnen, waren die gezinnen, waarvan vader of zoon(s) onder de wapens waren en aan het oorlogsfront lagen. Zo hadden deze gezinnen "hunnen steun", hun broodwinner niet meer. De vergoeding aan deze "steunlooze" gezinnen betaald, bedroeg voor een ongehuwde soldaat 0,50 fr per dag; voor een gehuwde soldaat kwam bij die 0,50 fr nog 0,25 fr voor de echtgenote en ook voor ieder kind. (zie: ZILLEGHEM 1990 p. 45).

Daar er sedert langzwoedigheid
bestaan tusschen Leedigheid en Veldgeheim
Begeren wij dat er in uwe gemeente
twee verscheidene ~~en~~ onafhankelijke
Comiteeten tot stand komen. Alles
wat Veldgeheim betreft zal rechtstreeks
met het Comiteet van Veldgeheim
verhandeld worden.

Hoogstens de hulpmiddelen bestemd
voor de Familien door den oorlog van
hunnen thien beroof en zekere andere
hulpgelden die van gemeentelijken aard
zijn, zullen moeten noodzakelijk
voort door de gemeente overheid
moeten verdeeld worden, zonder
onderscheid tusschen de rijkhebbers
der gemeente, des ook voor
de ingezetenen van Veldgeheim.

Damrad, Mijne de Burgemeester,
de verzekering mijner vertleefte
gevoelens

Brief Baron Ruzette

J. Ruzette

Landbouwers en kleingebruikers.

In oorlogs- en bezettingstijden zijn gezinnen die land gebruiken, er beter aan toe wat voedsel betreft, dan gezinnen zonder landgebruik. Dit ook niettegenstaande de opeisingen. Uit een navraag, uitgaande van het provinciaal comiteit, 26 juni 1916, weten we dat er in de gemeente Zedelgem 207 landbouwers (gebruikers van meer dan 1 ha grond) waren en 321 kleingebruikers (bedrijfjes van minder dan 1 ha). Van die 528 landgebruikers woonden er dan 253 in Zedelgem en 275 in Veldegem. Duidelijk dus meer kleingebruikers te Veldegem dan te Zedelgem. De totale bevolking van de ganse gemeente Zedelgem was in 1916: 5106 inwoners in 963 gezinnen; in 1917: 5196 in 966 gezinnen. Die kleingebruikers, "kortwagenboeren", en ook de kleinere landbouwers hadden het absoluut niet breed. In die tijd achtte men 4 ha nodig te hebben om een enigszins rendabel bedrijf te hebben. In alle geval voor die mensen was het slaven en slameuren en nooit gedaan hebben. En niet alleen de man, maar ook vrouw en kinderen moesten hun deel doen. Het was sleuren met de kruitwagen en ander handalaam: spade, greep, drietand, hak... Wie wat meer land beboerde deed het veldwerk met os of koe.

Ze waren arm... maar niet lui. Hun voedsel was ook karig: roggebrood met smout, aardappelen met ajuin- of "kaantjessaus" en karnemelkpap waarin veelal rijst was gekookt. Van het varken dat geslacht werd aten ze alleen maar het mindere vlees: het beste werd verkocht en ook de gerookte hespen werden aan de man gebracht. Op zondag kon er soms wat "boulie" op tafel komen. En hadden ze het niet breed, toch waren ze beter dan de gezinnen, die alleen maar in het comiteitsmagazijn met hun gezins-

boekje (rantsoeneringskaart) aan wat voedingswaren konden geraken.

De werklozen.

Veel arbeiders waren werkloos. De vele seizoenarbeiders, "de Franschmans", konden niet naar Frankrijk. Ter plaatse iets verdienen ging ook niet. Uit een opgave van de "volledige en nauwkeurige aantallen der werklozen" op aanvraag van het provinciaal comiteit, door Zedelgem op 23 september 1916 opgestuurd, vernemen we over de werklozengezinnen het volgende:

	Veldegem	Zedelgem
Werkloze familiehoofden (mannen)	152	182
Ongehuwde werklozen ouder dan 16 jaar	68	126
Kinderen jonger dan 16 j.	422	562

Die werkloze familiehoofden alsook de ongehuwde werklozen ouder dan 16 j. kregen per week hulpgeld van 3 fr. Voor de kinderen was dat 0,50 fr. Zo bedroeg die wekelijkse vergoeding voor de Veldegemse werklozen in totaal:

$$152 \times 3,00 \text{ fr} = 456 \text{ fr}$$

$$68 \times 3,00 \text{ fr} = 204 \text{ fr}$$

$$422 \times 0,50 \text{ fr} = \underline{211 \text{ fr}}$$

$$\text{Totaal:} \quad 871 \text{ fr}$$

Stijgende nood, het hongerjaar 1917.

In januari 1917 waren er in Veldegem 800 behoeftigen, in Zedegem 1260. Dan werd "het werk der schoolsoep en der volkssoep" opgericht. In januari en ook in de volgende maanden van 1917 namen in Veldegem 400 kinderen schoolsoep.

KOSTEN VOOR SCHOOLSOEP

	januari	februari	maart
Uitgaven	792 fr	966 fr	1317,10
Toelage Nationaal Comiteit	339,17	644 fr	864 fr
Toelage Provinciaal Comiteit	84,79	161 fr	216 fr

De volkssoep werd te Veldegem in maart 1917 ingericht. In oktober 1917 waren er 798 ingeschrevenen en de kosten bedroegen 1628,98 fr. In principe mocht daarbij aan de ingeschrevenen in de volkssoep een veertiendaagse bon van 1,25 fr worden gegeven; in werkelijkheid werd die ook aan anderen gegeven. Zo gaf men die bon aan 900 personen in Veldegem. Hiervoor kreeg Veldegem vanwege het nationaal comiteit in oktober 1917 een toelage van $(900 \times 1,25\text{fr}) \times 2 = 2250$ fr. Die bon kon gebruikt worden om inkopen te doen in het comiteitsmagazijn. De betaling van die "veertiendaagsche bijgevoegde onderstand" eindigde op 3 maart 1918.

Hulpverlening of onderstand.

De hulpverlening was onderverdeeld in volgende categorieën:

- Hulp A: voor noodlijdende gezinnen
- Hulp B: voor steunloze gezinnen
- Hulp C: voor werklozen-gezinnen
- Hulp D: voor vluchtelingen-gezinnen.

In augustus 1917 werden al die categorieën samengesmolten in de "voedingsonderstand". De dan verleende hulp bedroeg 14 fr voor het gezinshoofd en 7 fr voor de andere gezinsleden per 14 dagen. Om deze steun te bekomen, mocht het gezinsinkomen niet hoger zijn dan 175 fr per maand, wanneer alleen het gezinshoofd loon verdiende. Waren er nog andere gezinsleden die loon verdienden, dan werd die 175 fr verhoogd met 60 fr per loonverdienend gezinslid. Het maximum van dit "noodbarema" was bepaald op 500 fr per maand. Hierom moesten ook regelmatig de steekkaarten waarop de gezinstoestand was vermeld, worden gecontroleerd en bijgewerkt. In januari 1918 werd voor de voedingsonderstand aan het comiteit van Veldegem een toelage gegeven:

- vanwege het nationaal comiteit: 4300 fr
- vanwege het provinciaal comiteit: 5000 fr
- Totaal: 9300 fr

Aan uitgaven waren er dan:

- 5939,96 fr voor uitbetalingen
- 80,00 fr als loon voor de bedienden.

Leningen.

Op 24 juli 1917 werd meegedeeld dat de plaatselijke comiteiten eerst dan hun toelagen zouden krijgen nadat zij de facturen, door hen voorafbetaald, vergezeld van de ondertekende betaalstaten zouden hebben ingediend. Die moesten tijdig worden ingestuurd, wilden ze de toelagen niet verliezen. Om die voorafbetalingen te kunnen doen, was het comiteit van Veldegem verplicht leningen aan te gaan.

Zo werd op 1 september aan weduwe Reynaert-Vanbelle 6000 fr geleend aan 4 %. Dit werd op 1 januari 1918 terugbetaald samen met 80 fr intrest. Ook op 1 september 1917 werd 4000 fr geleend aan Henri Jonckheere; terugbetaald op 1 mei 1918 met erbij 93,25 fr intrest. Eveneens op 1 september 1917 werd 7000 fr ontleend aan het werk der volkssoep; teruggestort op 29 oktober 1918.

Op 15 november 1918 werd aan weduwe Reynaert - Vanbelle 12.500 fr geleend; terugbetaald op 1 mei '19 samen met 229,16 fr intrest. Ook op 15 november 1918 werd aan F. Hillewaere 7000 fr geleend; terugbetaald op 1 mei 1919 met 129,33 fr intrest.

Het Kasboek van het Veldegems comiteit.

Van het Veldegems comiteit bestaat nog het kasboek, bijgehouden door Ferdinand Hillewaere, onderwijzer te Veldegem en schatbe-
waarder-kassier van het comiteit. De titel:

*Provinciaal Comiteit voor hulp en voeding
van het "Noorden" van West-Vlaanderen
Plaatselijk Voedingscomiteit Veldegem.*

De bladen zijn beschreven van f° 1 v° tot f° 84 v° met hier en daar een blanco bladzijde, en van f° 224 v° tot f° 228 v°.

De aantekeningen in dit kasboek beginnen met 1 februari 1916 en eindigen op 14 december 1919. Normaal om de veertien dagen werden door het provinciaal comiteit voedingswaren ter beschikking gesteld, die naar Brugge moesten worden afgehaald. De hoeveelheden en de prijs wordt dan in het kasboek genoteerd, waarbij de onkosten. Het afhaken naar Brugge gebeurde samen met Zedelgem, zodat in die onkosten Veldegem zijn deel betaalde aan Zedelgem. Een paar dagen na ontvangst werd dan de uitverkoop gehouden en alles opgetekend.

Zo vinden we op de eerste beschreven bladzijden:

1 februari 1916: betaald aan het provinciaal comiteit:

5500,00 kg tarwemeel aan	45,00 fr =	2475,00 fr
100,00 kg bloem aan	60,00 fr =	60,00 fr
309,00 kg rijst aan	0,50 fr =	154,50 fr
75,00 kg koffie aan	2,50 fr =	187,50 fr
90,00 kg "ossevleesch" aan	2,20 fr =	198,00 fr
onkosten: aandeel kosten Zedelgem:		13,25 fr
vervoerkosten:		30,50 fr
reiskosten:		8,00 fr
kosten van uitverkopen:		<u>15,25 fr</u>
TOTAAL:		3142,00 fr

3 februari 1916: de uitverkoop heeft opgebracht:

5350,00 kg meel aan	0,47 fr =	2514,50 fr
97,00 kg bloem aan	0,65 fr =	63,05 fr
300,00 kg rijst aan	0,55 fr =	165,00 fr
72,00 kg koffie aan	2,70 fr =	194,40 fr
87,00 kg ossenvlees aan	2,40 fr =	<u>208,80 fr</u>
TOTAAL:		3145,75 fr

Winst: 3145,75 - 3142,00 = 3,75 fr.

We mogen gerust aannemen dat de uitverkoop een lastige klus was: aan ieder geven waarop hij recht had, maar ook niets meer. Eigenlijk zal het ook wel een ondankbare taak zijn geweest, nogal eens bekibbeld door hen die dachten benadeeld te zijn, of die nooit tevreden waren.

Zo gaat het verder, om de veertien dagen. Om de drie maanden vinden we dan een balans van uitgaven en inkomsten. We geven deze cijfers:

van	tot	Uitgaven	Inkomsten	Saldo
1.02.'16	30.04.'16	25.451,96	25.556,20	+ 104,24
1.05.'16	31.07.'16	21.572,00	21.817,00	+ 245,00
1.08.'16	31.10.'16	33.721,70	34.100,70	+ 379,00
1.11.'16	31.01.'17	31.016,21	31.242,65	+ 266,44
1.02.'17	30.04.'17	27.860,00	28.319,40	+ 459,40

Van dan af wordt een afrekening per maand opgemaakt, waarbij ook rekening wordt gehouden met de voorraden die in het comiteitsmagazijn zijn gebleven. We geven als voorbeeld de periode van 1 tot 31 juli 1917:

Uitgaven: Betaald aan 't provinciaal comiteit voor		
aangekochte waren		7.035,95 fr
onkosten: vervoer:		50,50 fr
lossen:		12,50 fr
uitwegen:		45,00 fr
reiskosten:		<u>10,00 fr</u>
	SAMEN:	7.153,95 fr

Ontvangsten:	van verkochte waren:	7.453,69 fr
	schatting der niet verkochte	
	waren:	<u>1.561,10 fr</u>
	SAMEN:	9.014,79 fr

Winst: 9.014,79 fr - 7.153,95 fr = 1.860,84 fr.

Vanaf september 1917 valt Veldegem - en ook Zedelgem - onder het provinciaal comiteit van Oost-Vlaanderen (Gent). Nu moeten de voedingswaren afgehaald worden naar Torhout of naar het Zedelgemse station. Vanaf dan wordt in het kasboek een afrekening opgemaakt per levering. We geven als voorbeeld de levering van 12 - 18 december 1917 en de uitverkoop van 20 - 21 december 1917:

12 december 1917:

betaald:	1100,00 kg meel aan	56,00 fr =	616,00 fr
----------	---------------------	------------	-----------

18 december 1917:

betaald:	7312,50 kg meel aan	63,50 fr =	4643,44 fr
	1200,00 kg zout aan	27,00 fr =	324,00 fr
	225,00 kg bloem aan	0,88 fr =	198,00 fr
	176,00 kg rijst aan	1,17 fr =	205,92 fr
	225,00 kg malt aan	0,95 fr =	213,75 fr

betaald 1/3 in de vervoerkosten van 2 wagons meel te Thourout betaald voor de maand oktober 1917:	8,58 fr
Kosten van afhalen naar Thourout en Zedelgem:	40,00 fr
Kosten van lossen:	11,25 fr
Kosten van uitverkoop:	<u>40,00 fr</u>
Totaal der uitgaven:	6.300,94 fr

Er was in kas: 17.376,45 fr
 Uitgaven nu: 6.300,94 fr
 Er is nog in kas: 11.075,51 fr

20 en 21 december 1917:

De uitverkoop heeft opgebracht:		
8.552,000 kg meel aan	66,00 fr =	5.644,32 fr
224,800 kg bloem aan	0,90 fr =	202,32 fr
225,800 kg malt aan	1,00 fr =	225,80 fr
1.282,800 kg zout aan	0,28 fr =	359,18 fr
427,600 kg rijst aan	1,20 fr =	513,12 fr
Ontvangen van Aug. Cools 1/2 der waarde van een zak meel ontvreemd op de statie:		28,00 fr
Gezamentlijke ontvangsten:		6.972,74 fr
Er was nog in kas:		11.075,51 fr
nu in kas:		18.048,25 fr

Er is nog in magazijn:		
300,000 kg meel aan	63,50 fr =	190,50 fr
18,000 kg smout aan	3,80 fr =	68,40 fr
88,000 kg rijst aan	1,17 fr =	102,96 fr
45,000 kg soda aan	0,57 fr =	<u>25,65 fr</u>
Totaal:		387,51 fr

Het tegenwoordig vermoedelijk bezit der kas is	18.435,76 fr
Het vorig vermoedelijk bezit der kas is:	18.147,13 fr
Er is een veronderstelde winst van	288,63 fr

Het comiteitsmagazijn.

Vanaf 1 december 1915 werd huur betaald voor twee lokalen die dienden als magazijn, alsook voor het rein houden ervan. Zoals verder in het kasboek te zien, gaat het om lokalen in de woning van Theofiel Vandierendonck. Van 1 december 1915 tot 1 december 1918 werd hiervoor 750 fr betaald. Daarna gebeurt de betaling per maand: 15 fr. Wanneer alles uit het magazijn was weggeruimd, op 28 mei 1919, werd aan Th. Vandierendonck 200 fr betaald "wegens schade aan zijne woning gediend hebbende voor magazijnen". En voor het schatten van die schade werd 15 fr betaald.

Er komen ook uitgaven voor om benodigdheden aan te kopen voor het magazijn, zoals op 15 maart: een vaagborstel (5,75 fr), een vleesmes (2,50 fr) en muizenslagen (1,50 fr). Op 18 juni 1918 kocht men "een zeef voor 't fijn maken van geklonterd meel" (15 fr) en op 10 september 1918 een weegschaal voor 33,75 fr. Wanneer er ook kisten toekomen in het magazijn worden op 23 november 1918 bij Felix Decloedt twee breekijzers aangekocht voor 5 fr. De waren konden ook soms bedorven zijn: op 11 november 1918 wordt genoteerd: "Bemerk 60 kg. céréaline waren onbruikbaar voor menschen en dieren".

Voedingswaren van 't comiteit.

Op een idee te hebben van wat er zoal in het comiteitsmagazijn in- en uitging, geven we nu per jaar de volledige lijst van de waren, die in het magazijn aangevoerd werden. We geven de

maanden waarin ze werden aangevoerd, de aankoop- en de verkoopprijs.

Waren	Maanden der levering	Hoeveelheid	Aankoop-prijs	Verkoop-prijs
-------	----------------------	-------------	---------------	---------------

1916, van 1 februari tot 31 december.

Tarwemeel	ieder maand	143.600 kg	0,45 - 0,50	0,47 - 0,52
bloem	fe.	200 kg	0,60	0,65
koffie	fe.ma.	435 kg	2,50	2,70
ossevlees	fe.	180 kg	2,20	2,40
rijst	ieder maand	9.370 kg	0,50 - 0,60	0,55 - 0,65
spek	niet no.de.	2.790 kg	2,20 - 2,50	2,30 - 2,60
smout	niet me.jun.	4.391 kg	2,10 - 2,15	2,20 - 2,30
linzen	fe.	408 kg	0,70	0,75
zeep	ma.	450 kg	1,12	1,20
suiker	me.se.no.de.	2.751 kg	2,20 - 2 40	2,30 - 2,50
malt	se.	120 kg	1,20	1,40
soda	se.ok.	525 kg	0,20	0,25

1917

tarwemeel	ieder maand	112.062,50 kg	0,50 - 0,63.50	0,52 - 0,66
bloem	se.no.de.	895 kg	0,80 - 0,88	0,80 - 0,90
maïsmeel	no.	91 kg	0,54	0,55
spek	ja.-ma.se.-no.	1.482 kg	2,50 - 3,65	2,60 - 4,00
smout	niet in de.	4.421 kg	2,15 - 3,80	2,30 - 4,00
rijst	ja.-jun.de.	5.355 kg	0,70 - 1,17	0,75 - 1,20
suiker	ja-ma.au.ok-de.	5.874 kg	2,15 - 2,25	2,20 - 2,50
koffie	fe.ma.no.	885 kg	4,70 - 4,90	5,00
malt	fe-ap.de.	820 kg	0,85 - 1 00	1,00 - 1,20
cacaoline	jul.au.	300 kg	6,25	6,50
rijstcrème	no.de.	343,50 kg	1,17	1,20
havercrème	no.	60 kg	1,05	1,08
azijn	no.	222 l.	0,27	0,30

Waren	Maanden der levering	Hoeveelheid	Aankoop-prijs	Verkoop-prijs
siroop	se.no.	230 kg	0,55	0,60
vlees	no.	185 kg	4,00	4,50
eieren	se.	600 st	0,40	0,40
kaas	se.	400 kg	5,50	6,00
zout	au.se.no.de.	7.280 kg	0,12 - 0,28	0,20 - 0,28
schelvis	au.	8 kisten	112 fr	3,50/kg
haring	de.	116,50 kg	1,75	0,35/stuk
erwten	au.se.	1.220 kg	1,10	1,20
bonen	no.	182 kg	1,47	1,50
kolen	se.de.	630 kg	0,40 - 0,56	0,40 - 0,56
ajuin	se.	133 kg	0,40	0,40
gedroogde groenten	no.	200 kg	2,70	2,75
soda	fe.jun.se.no.de.	1.544 kg	0,22 - 0,57	0,25 - 0,60
stijfsel	no.	9 kg	1,80	0,25/pakje
amidon	de.	27 kg	1,80	0,25/pakje

1918

tarwemeel	ieder maand	136.183 kg	0,63.50-0,75	0,66 - 0,80
roggemeel	jun.-de.	7.533 kg	0,72.50	0,75
gerstemeel	au.	2.074 kg	0,72.50	0,75
maïsmeel	jun.-okt.	12.195,50 kg	0,72.50	0,75
bonenmeel	me.jun.	400 kg	1,57	1,60
gritsenmeel	se.	630 kg	0,72.50	0,75
maïsgrits	apr.	305 kg	0,54	0,55
bloem	ma.-de.	23.705 kg	0,95 - 0,75	1,00 - 0,80
- van deze 23.705 kg. bloem werden er 13.364 kg aangevoerd in nov.dec.				
maïsbloem	ma.	939,50 kg	0,86	0,88
maïscérealine	me.-no.	2.329 kg	0,97 - 0,98	1,00
maïsvlokken	au.	450 kg	0,98	1,00
rijst	ja.-ap.au.-de.	8.562 kg	1,46 - 0,87	1,50 - 0,90
rijstcrème	ja.ma.	477,50 kg	1,37	1,40

Waren	Maanden der levering	Hoeveelheid	Aankoop-prijs	Verkoop-prijs
rijstvlokken	ja.m.	477,50 kg	1,37	1,40
smout	ieder maand	10.584,42 kg	3,80 - 4,85	4,00 - 5,00
spek	ieder maand	4.283,66 kg	4,60 - 4,70	5,00
bonen	ja.fe.se.-de.	3.046 kg	1,47	1,50
gezout. bonen	ja.ma.	849 kg	1,00	1,50
erwten	me.	842 kg	1,37	1,50
zuurkool	ja.fe.	348 kg	1,10	1,25
suiker	ieder maand	6.334,10 kg	2,35 - 3,92	2,40 - 4,00
boter	ja.fe.	91 kg	8,20	8,40
melk	jul.no.	4.974 l.	1,80 - 0,85	1,10 - 0,90
koffie	fe.au.	709 kg	7,50 - 7,75	8,00
malt	ma.me.	222 kg	0,95	1,00
cacao	ma.jul.se.	219 kg	7,50 - 9,35	8,00 - 10,00
cacaotabletten	me.	54,630 kg	7,50	0,20/tablet
haring	ja.ap.	433 kg	1,75	0,35/stuk
kaas	fe.	60,250 kg	6,00	7,00
zout	me.-au.	6.430 kg	0,28	0,30
ajuin	fe.	200 kg	0,80	1,00
soepblokjes	ja.	2 1/2 bossen	57,50	0,07/blokje
azijn	ja.ma.jul.	1.382,40 l.	0,27	0,30
gist	ja.ma.au.	10 kisten	140,00	0,50/doosje
zeep	fe.me.jul.au.no.	1.400 kg	2,55 - 2,75	3,00
soda	ja.-se.	2.657,50 kg	0,57	0,60
stijfsel	jun.au.	83 kg	3,70	0,50/pakje
sulfers	ja.-okt.	16.340 doosjes	0,05 - 0,09	0,05 - 0,10
- als paardevoeder:				
voedermeel	jul.se.	589 kg	0,97	1,00
maïskoeken	jul.se.	258 kg	0,97	1,00

In november 1918 werden aan het leger aangekocht:

Waren		Hoeveelheid	Aankoop- prijs	Verkoop- prijs
-------	--	-------------	-------------------	-------------------

- broden		450	1,00	1,00
- kisten met beschuiten		373	1,95 fr/kg	2,00
- kisten iron rations		170	3,25 fr/kg	3,50
- kisten porc en beans		90	1,50 fr/kg	1,50/doos
- kisten corned beef (2.064 dozen)		43	2,70 fr/do	2,80/doos

1919 Ook in dit jaar bleef de werking van het comiteit verder gaan. In de maanden januari, februari en maart werden voort aankopen gedaan en uitverkoop gehouden. De laatste uitverkoop had plaats op 1 en 2 april 1919.

Waren	Maanden der levering	Hoeveelheid	Aankoop- prijs	Verkoop- prijs
-------	-------------------------	-------------	-------------------	-------------------

tarwemeel	ja.fe.ma.	50.274 kg	0,75.50	0,75
roggemeel	fe.	1008 kg	0,72.50	0,75
maïsmeel	fe.ma.	1.707 kg	0,72.50	0,75
smout	ja.fe.ma.	3.606,50 kg	4,85	5,00
spek	ja.fe.ma.	2.120 kg	4,70	5,00
rijst	ja.fe.ma.	2.984 kg	0,75	0,80
suiker	ja.fe.ma.	5.548 kg	1,15 - 1,95	1,20 - 2,00
cacao	fe.	220 kg	4,50	5,00
koffie	fe.	210 kg	4,50	5,00
melk	ma.	624 do	1,00	1,00
siroop	ma.	1.344 kg	1,25	1,30
haring	ja.	3 vaten droge	210 fr	0,35/stuk
	6 vaten pekel	140 fr	0,60/stuk	
bonen	ma.	608 kg	0,75	0,80
erwtten	ma.	210 kg	0,75	0,80
zeep	ja.ma.	3.310 stuk	1,03 - 0,63	1,25 - 0,70
soda	ja.ma.	1.012,50 kg	0,57	0,60
bougies	fe.	15 kisten	45 fr	50 fr

Wat na de verkoop van 1 en 2 april 1919 nog overbleef, werd door het provinciaal comiteit teruggenomen en terugbetaald. Die terugbetaalde som werd op 7 mei 1919 te Torhout ontvangen. Het ging over volgende waren:

121 kisten iron rations:	7.865,00 fr
59 kisten porc en beans:	4.276,32 fr
333 kisten beschuiten:	14.740,25 fr
36 kisten corned beef:	2.678,40 fr
417 kg siroop:	521,25 fr
1/2 vat haring:	<u>105,00 fr</u>
Totaal:	30.186,22 fr

Een paar keer werd ook iets extra gegeven. Zo bv. op 23 mei 1917 werd 300 kg meel aan de plechtige communicanten van Zedelgem gegeven voor 174 fr en op 29 maart 1918 werd ongeveer 8 kg "gekristaliseerde" suiker gratis gegeven "voor 't maken van cacao voor de eerste en de tweede communicanten".

Op 28 mei en 14 december 1919 werden de laatste ontvangsten en betalingen in het kasboek genoteerd. Alles werd afgesloten. het in-kas bedroeg dan 996,08 fr. Die som werd vereffend op 13 januari 1921 in de handen van Ernest De Smet, "Inspecteur-Liquidateur du Comité National, Nouveau Boulevard 22 St Gillis lez Termonde".

Het comiteit van Veldegem, alle medewerkers, hadden hun werk gedaan. Hun niet altijd zo dankbare taak was volbracht. Veldegem mag hen dankbaar zijn.

COMITÉ NATIONAL DE SECOURS & D'ALIMENTATION
NATIONAAL COMITEIT VOOR HULP & VOEDING

COMITÉ PROVINCIAL DE LA FLANDRE ORIENTALE. — PROVINCIAAL COMITEIT OOST-VLAANDEREN.

GENT VOLSKINDERIJ

HALLE AUX DRAPS, GAND
LAKENHALLE, GENT

N^o.

Capit, le 18 novembre 1918

Ontvang en van. Afg. heeft
Hillevare Fortinuit, bestond van P.C.
Komiteit ledely hem afdeeling veldbeheer
de aan van. Jozef handes ges en mogentij
frank 08 ab. per 196.08. jynde leit in
van geyegs Komiteit.

De Hulp- Inspecteurs. Administrateur
V. F. ...
E. M.

Bronnen:

De gegevens voor deze bijdrage werden gevonden in:

- het kasboek van het Veldegemse comiteit. Pater A. Hillewaere heeft het geërfd van zijn vader, meester Ferdinand Hillewaere. Het werd mij meegedeeld door de heer Herman Devlieghere. Dank.
- een bundel papieren en dokumenten over het comiteit van Zedelgem, mij ter hand gesteld door de heer Carlos Depiere. Dank.
- SCHEPENS L., *België in de eerste wereldoorlog: hulpverlening in het bezette gebied*, in *A.G.N.* t. 14, Haarlem 1979 p. 25 - 27.
- PIRENNE H., *La "Commission for relief in Belgium" et le "Comité national de secours et d'alimentation"*, in *Histoire de Belgique IV*, p. 341 - 360.
- DE SMET J., *Brugge onder de oorlog 1914 -1918*, Brugge, 1955 p. 67 - 75.

ZEDELGEM GEDURENDE DE EERSTE WERELDOORLOG

V. Deceuninck

Een militaire kaart opgemaakt door de Duitsers in 1917, waarvan u een afdruk in bijlage vindt, laat ons toe ons een idee te vormen hoe Zedelgem er in die tijd uit zag.¹

Vooraf dient vermeld dat de bijgevoegde kaart slechts een *verkleinde* weergave is van de oorspronkelijke kaart die 72 bij 48 cm meet. Dat brengt mee dat de opgegeven metrische schaal van 1/10.000 die op de verkleinde kopie vermeld wordt, niet meer klopt. Doch daarom niet getreurd: op de kaart zelf werd oorspronkelijk een *lijnschaal* aangebracht. Over het geheel van de kaart vind je een raster van vierkanten. De lijnen, die op de kaart schuin lopen, geven de oriëntatie en de schaal aan: ze duiden de noord-zuid en de oost-west richting aan en de zijde van elk vierkant is precies 1 km lang; elk vierkant heeft dus een oppervlakte van 1 km² in werkelijkheid.

Het grondgebied dat onder de "Kommandatur Zedelgem" viel werd op de kaart met een dikke zwarte lijn omgrensd. Dat komt nagenoeg overeen met de grens van het toenmalige Zedelgem. Op de kaart werden de kadastrale secties overgenomen. In elke sectie

werden de woningen genummerd, zonder rekening te houden met straten. Een adres bestond toen slechts uit een letter die de sectie aanduidt en een huisnummer. Bv. A (sectie) 5 (huisnummer) was de pastorie, A 6 de onderpastorie, C 46 was de herberg De Blauwe Kroon.

Op een gewone stafkaart staan wel de gebouwen getekend maar niet de erbijhorende percelen en nog minder de huisnummers. Wellicht werden beide gegevens op deze kaart aangebracht als hulp bij de inkwartiering van soldaten en het eventueel optrekken van barakken die eveneens als logement voor soldaten moesten dienen. Pastoor Ronse schrijft in z'n dagboek op 2 juni 1917 dat er maar eventjes 642 barakken op het dorp (= gemeente) staan. Sommige van die barakken werden op de kaart ook van een "huis"-nummer, andere van een -letter voorzien, wat het ontdekken van enige planmatigheid in de huisnummering aardig vermoelijk.

Het wegennet - althans wat de grote wegen betreft - lijkt, op enkele afgesneden bochten na, ongewijzigd.

De weg Brugge-Torhout ging door voor de grote verkeersader - een kasseiweg met langs beide kanten een zandstrook en een bomenrei van prachtige eiken. Eén van die eiken heeft zelfs de Tweede Wereldoorlog overleefd en kan nog bewonderd worden ter hoogte van het "Aalputje". Het rechtlijnig tracé van deze weg, alsook dat van de Brugsestraat (weg Aartrijke - Zuidwege) wijst op de recentere aanleg ervan. De Torhoutsesteenweg werd aangelegd onder het Oostenrijks bewind ten tijde van Maria-Theresia door keurvorst Karel-Theodoor, heer van Wijnendale². De Brug-

sestraat die in 1854 werd aangelegd, was ook langs beide zijden met eiken beplant. Die zijn echter tijdens de oorlog 1940-1944 gesneuveld als brandhout...

Andere belangrijke wegen die het grondgebied van Zedelgem doorkruisen zijn niet zo rechtlijnig, wat wijst op de oudere oorsprong.

Het wegenpatroon van Zedelgem mogen we wel heel onregelmatig noemen. Twee uitzonderingen: een deel van Veldegem en het Vloethemveldbos hebben rechtlijnige wegen. Ook dat wijst op een latere aanleg in de toenmalige heidegebieden.

In april 1916 werden door de Duitse bezetter verscheidene straatnamen gewijzigd en... in het Duits vertaald³. Zo werd de Diksmuidse Heirweg richting Brugge vanaf de Snellegemsestraat "Brügger Waldweg" genoemd, de huidige Groenestraat "Bahnhof-Straße", de Berkenhagestraat vanaf de Groenestraat (tot de molen?) "Mühlenstraße" - niet te verwarren met het huidige Molenstraatje. De Ruddervoordsestraat was de "Zedelghem-Straße" en de Koning Albertstraat (naam die pas na de eerste wereldoorlog gegeven werd!) de "Veldeghem-Straße". De Hollebekestraat staat aangegeven als "Sandweg Snellegem", wat wijst op de toestand van die weg. Ten andere, het merendeel van de wegen waren toen nog zandwegen, met uitzondering van enkele zoals bv. de huidige Veldegemsestraat en de Stroelputstraat die verhard waren met steenslag, wat ook op de kaart als een nuttige aanduiding staat aangegeven als "Gravierweg".

Opmerkelijk is dat de Rembertstraat op Veldegem aangeduid is

als de "STOELput-Straße": wellicht een teken- en plaatsingsfout, of konden de Duitsers ook geen blijf met de vreemde benaming van de Stroelputstraat ?

Ten behoeve van de vele Duitse soldaten die hier gelegerd waren en wel eens een kaartje naar de "Heimat" wilden sturen, werd een reeks prentkaarten over Zedelgem uitgegeven. Eén ervan drukken wij hiernaast af. Het betreft een zicht op de "Bahnhofstraße" (Groenestraat), genomen ter hoogte van de apotheek "Eufarma", in de richting van de kerk.

Wanneer we de kaart naderbij bekijken, kan iedereen vaststellen dat er nu heel wat van de kleinere wegen verdwenen zijn. Een fenomeen dat heel wat wandelaars zullen betreuren.

Op een militaire kaart mogen de molens niet ontbreken, want die werden algemeen beschouwd als uitkijk- en/of signalisatieposten. Op 19 oktober 1914 moest de dove Jan Floré, die aan het malen was op Lievens' molen het met zijn leven bekopen⁴. Onze kaart geeft ook de ligging van de "Kronemolen" aan (vak 38/28) en de "Leeuwmolen" (vak 35/27), alhoewel deze laatste slechts met een geaccidenteerd symbool. (Verwar niet met het gelijkaardig teken waarmee men de kapel van de Collevijnstraat aanduidt). De "Lepemolen" staat er nièt op, (zie vak 37/27, nr G 104), alhoewel die er zeker in 1917 nog stond, want die werd pas in 1918 door de terugtrekkende Duitse troepen gedynamiteerd.

Op 22 maart 1910 moet er feest geweest zijn in Zedelgem. Dan werd immers de tramlijn Brugge-Leke in gebruik genomen⁵.

Zedelghem - Bahnhofstraße.

Komende van Snellegem in rechte lijn door de velden, kwam die aan de Kezelbergstraat op de Snellegemsestraat, volgde die en reed dan door Zedelgem-dorp langs de Groenestraat om daar voor het huisnummer 40 rechts weg te draaien, kruiste de Dr. Adri-aensstraat aan huisnummer 8, reed verder door de huidige wijk Westhille om ongeveer aan het kapelletje van de Berkenhagestraat die te volgen, rechtdoor tot aan de toenmalige herberg "In de Zwaan" - "t Zwaantje" in de volksmond - langs de Brugsestraat, om langs deze weg Aatrijke te bereiken.

Die tramlijn werd enkele jaren later van kapitaal belang voor de Duitsers.

Hierboven zagen we reeds hoe ellendig het gesteld was met de wegen. Maar ook met het vervoer: het merendeel van het vervoer geschiedde met paard en kar. Ouderen onder ons zullen zich wel herinneren dat zelfs in 1940 dat vervoermiddel nog een belangrijke rol speelde, vooral voor het vervoer van kleinere colli's die met de "voerman" werden meegegeven.

In 1914 vonden de Duitsers in de toen moderne stoomtram een ideaal middel om de troepen aan het IJzerfront te bevoorraden. Door een uitbreiding van het tramspoor van "het Zwaantje" naar Zedelgem station kwam een verbinding trein-tram tot stand. Juist voor dat die nieuw aangelegde tramlijn de Groenestraat dwarste, werd het "Klein Bahnhof Süd" opgericht, dat in 1918 tot vijf sporen werd uitgebreid. Aangezien Zedelgem buiten het bereik van het voor de Duitsers "vijandelijke" geschut van over de IJzer lag, was het een ideale plaats om als bevoorradingscentrum voor de gevechtlinie te dienen. Dat hebben ze ook ingezien en de toen nog zeer landelijke stationswijk, Zuidwege en De Leeuw werden

in een mum van tijd tot een logistiek steunpunt uitgebouwd. In de vierhoek gevormd door de Torhoutsesteenweg, de (toen nog niet bestaande) L. Claeysstraat, de spoorweg en de Ruddervoordsestraat werden een zestigtal houten barakken opgetrokken als stapelplaatsen, bevoorradingsmagazijnen, enz. Boer August Adriaens moest evacueren⁶ en de gebouwen van zijn hoeve (Groenhove) kregen een andere bestemming. De landbouwmachiefabriek van L. Claeys, pas in 1910 opgetrokken, werd aangeslagen en omgevormd tot werkplaats voor de artillerie. Heel het gebied was toegankelijk gemaakt voor trein en tram, zodat men de "waren" gemakkelijk kon aanvoeren per trein, overladen op tramwagons en naar het front brengen.

Vanuit het rangeerstation legde men een treinspoor aan tot over de Torhoutsesteenweg, waar een munitiedepot opgericht werd die reikte tot aan de Zaggebroekstraat. De hoeven van Kinders Segaert en Hyppolite De Klerck kwamen zo midden een munitiedepot te liggen en moest ontruimd worden; ook Edmond Pante, Rosalie Lust en Maertens moesten hun huis verlaten⁷. Eduard Goegebeur en Edmond Taveirne van op de Arend hadden daar al veertien dagen vroeger moeten aan geloven⁸. Ook de hoeve die het dichtst bij Zuidwege lag, werd ingenomen en ingericht als "Geschäftszimmer", een winkel voor de Duitse soldaten. Tussen de Groenestraat en de Dr. Adriaensstraat werd eveneens munitie opgestapeld. Zelfs langs de Moubeke ter hoogte van Schatting waren een twintigtal munitiemagazijnen opgetrokken.

Voor de verplicht tewerkgestelden die van overal werden aangevoerd, werd een "B. Lager" opgericht tussen de Pierlapont en de Leliestraat. Krijgsgevangenen werden ondergebracht in een achttal barakken die opgetrokken werden langs de Ruddervoordsestraat

Duitse barakken langs de Ruddervoordsestraat.
(Uit: BONDUEL L., Het Zedelgem, Veldegem, Loppem en
Aatrijke van toen", Brugge, 1983, p. 32)

tussen de Veldegemsestraat en de Kerkebeek. Om heel het gebied van elektriciteit te voorzien stond bij Zuidwege een "Licht Centrale".

Bij dit alles moet erop gewezen worden dat bijgevoegde kaart slechts een "momentopname" van het geheel is. Dat blijkt duidelijk wanneer we de kaart vergelijken met luchtfoto's door de geallieerden genomen in 1917 en 1918⁹. In die jaren werden de activiteiten met een hardnekkige ijver opgevoerd. Zedelgem was slechts een schakel in een groots opgezet plan. In de periode van 15 november 1917 tot 19 maart 1918 maakte men de verbinding tussen de militaire tramlijn van Werken naar Torhout en Zuidwege door een tramlijn aan te leggen van Torhout (Maagdeveld) al over Rozenboom (Aartrijke) via Veldegem (Lepe) om zo langs het treinspoor Zuidwege te bereiken. De strook tussen Lepe en Zuidwege werd aldus tot een "overladingsstation" herschapen. Het afgelegen munitiepark aan de Schatting-Moubeke werd eveneens door een tramlijn verbonden met Zuidwege.

Ook werd er een verbinding gemaakt tussen de tramlijn Brugge-Zwevezele en Brugge-Leke op Zedelgem.¹⁰ Die lijn werd aangelegd vanaf Oostkamp, kruiste aan Eeninck de spoorlijn Brugge-Torhout, liep verder langs Chiezen, Watermolen, door de bossen van Zevenkerken naar de tramlijn Snellegem-Zedelgem ter hoogte van de Hageweg.¹¹ Daardoor werd de tramhalte aldaar bevorderd tot een station dat de naam "Waldbahnhof" meekreeg.

Een voor de hand liggende verbinding kwam uiteindelijk nog tot stand tussen Zuidwege en de Watermolen door de tramlijn, die reeds door het munitiepark langs de Torhoutsesteenweg tot aan de

Zaggebroekstraat lag, verder door te trekken.

Om in de nodige rails en dwarsliggers te voorzien voor al die nieuwe lijnen, werden in het binnenland tramlijnen uitgebroken en in de frontstreek, ook in Zedelgem en omgeving, opnieuw gebruikt. Opeisingen hier en elders voorzagen in de nodige mankracht en zelfs "vrouwkracht". Zo werden Brugse vrouwen opgeëist en tewerk gesteld bij het rechtekken van de Kerkebeek in Loppem, werk dat nodig bleek voor het aanleggen van de tramlijn Loppem-Zedelgem.¹²

Tussen de Groenestraat en de Dr. Adriaensstraat werd op 3 oktober 1917 begonnen met de aanleg van een heuse "Flugplatz" of vliegveld.¹³ Dat reikte noord-zuid vanaf de Joos Vereecke-straat tot aan het kleine weggetje rechtover de maalterij van Taveirne. Voor de aanleg ervan worden 50 vrouwen opgeëist¹⁴. Veel meer dan een open effen vlakte was er niet nodig om de toenmalige tweedekkertjes-met-speelgoedwielletjes te doen landen, zo dacht men althans. De luchtvaart stond nog letterlijk in haar kinderschoenen: Orville Wright had in 1908 het wereldrecord "vliegen" met een vlucht van iets meer dan één uur op zijn naam gebracht, Louis Blériot vloog in 1909 als eerste over het Kanaal van Calais naar Dover en Fokker had pas in 1914 in Schwerin (Duitsland) zijn vliegtuigfabriek opgestart.

Nu moet Zedelgem geen hoge borst opzetten dat het een vliegveld had. Bij nader onderzoek hadden de Duitsers op heel wat omringende gemeenten een vliegveld aangelegd: Torhout¹⁵, Oostkamp

op "Dale"¹⁶, Snellegem bij het "Halfweeghuis"¹⁷, Aartrijke rechtover het Oude-mannenhuis¹⁸. Ook Eernegem en Bekegem had zijn vliegveld¹⁹. Van die vliegvelden moet je ook geen hoge dunk hebben. Luchtfoto's genomen in 1917 en 1918 (maar van een verrassende kwaliteit!) laten weinig zien van een vliegveld, zeker niet zoals wij het ons nu voorstellen. Er waren geen start- of landingsbanen, zelfs niet eens een eenvormige grasvlakte. Gans het gebied bleef ingedeeld in z'n percelen, begroeid met verscheidene gewassen. Wellicht waren enkel de grachten en greppels opgevuld. Het verhaal van Julie Cattrysse over de sabotage van Duitse vliegtuigen die gestationeerd stonden op het vliegveld van Aartrijke, bevestigt ons hierin. Zij haalt er immers aan dat er niemand op het vliegveld was buiten drie man die *pikten*, wanneer een onbekende man komende van Berlijn (maar die vloeiend Nederlands sprak) de vliegtuigen kwam "controleren"²⁰. Wanneer die vliegvelden vol gewassen stonden, moet het ons ook niet verwonderen dat Pastoor Ronse in z'n dagboek op 20 april 1918 kon schrijven: "Bij misslag komt een vlieger op ons vliegplein neder. Eerste en laatste."

Toch hebben die vliegtuigjes al een belangrijke rol gespeeld in de Eerste Wereldoorlog, vooral tijdens het tegenoffensief in '18. De luchtaanvallen van de geallieerden en de heroïsche luchtgevechten met de Duitsers maakten heel wat indruk op de bevolking en niet het minst op Pastoor Ronse²¹.

Zedelgem was echter niet alleen een opslagplaats van munitie en ander logistiek materiaal. Het was ook een aflossingspunt voor de Duitse troepen. Heel wat Duitse soldaten werden naar Zedelgem

gebracht, hier nog eens flink getraind en "opgewarmd", om dan met het stoomtrammetje naar het front gebracht te worden. Voor die opwarmingsoefeningen werd een "Ubungswerk" of oefenterrein opgericht, waar de soldaten kennis konden maken met de loopgrachten en andere verdedigingswerken zoals ze die een paar dagen later zouden zien aan de IJzer. De kern ervan was aangelegd tussen de Diksmuidse Heirweg en de Kezelbergstraat. Een eerder bescheiden munitiedepot aan de Hageweg, een paar honderd meter van het "Waldbahnhof", voorzag in de nodige munitie voor het oorlogsspelletje. Er werden heuse gevechten geleverd tegen de ingebeelde vijand die altijd het onderspit moest delven...²² De luchtfoto's van 1918 laten zien dat het "Ubungswerk" in één jaar tijd heel wat in noordelijke richting uitgebreid werd tot over de Hageweg.

Een 500-tal meter ten noorden van "De Blauwe Kroon" was nog een "Schießstand" (schietstand) voor o.a. oefeningen met machinegeweren ("M.G.").

Opmerkelijk is, dat waar nu het munitiedepot ligt, toen nog vredige bossen en velden lagen.

Zedelgem-dorp zelf moet wel op één grote kazerne geleken hebben.

Daar werden niet alleen de aangevoerde troepen gelegerd, maar de afgeloste soldaten passeerden eveneens langs Zedelgem. Pastoor Ronse noteert op 15 augustus 1917 dat er 20.000 soldaten in Zedelgem lagen. In elke woning werden de meeste ruimten aangeslagen om de soldaten onderdak te geven. Daar werden "vuile bedden" opgeslagen en voorzien van "papieren en schaver

linge matrassen". De Sint-Leoschool werd ingericht als "Lazarett" waar de gekwetste soldaten verzorging kregen. De school moest maar elders onderdak vinden. Wat gebeurde: in de kerk werd in de vier hoeken les gegeven²³. Op het terrein van brouwer J. De-meulenaere bij het begin van de Loppemsestraat werd een "Badeanstalt" ingericht om de vermoeide en uitgeputte soldaten een heuse wasbeurt en ontluizingskuur te geven. Zelfs aan ontspanning voor ze werd gedacht. Daarvoor had men de oude gemeenteschool in de Joos Vereeckestraat, waar nu breishop Foré gevestigd is, een "Kino" of bioscoopzaal ingericht. Moet toch echt modern geklonken hebben in die tijd!

Hogere officieren zullen wel niet tevreden geweest zijn met een eenvoudige werkmanswoonst als logement, vooral als op Zedelgem een kasteel als "Baesveld" gelegen is. Of niet ? Inderdaad, Baesveld behoorde tot Loppem. Maar voor de gelegenheid heeft de cartograaf een grenscorrectie doorgevoerd, waardoor het kasteel nog precies op Zedelgem lag. Elke rechtgeaarde Zedelgemnaar zal dan ook met fierheid vernemen dat op dat kasteel niemand minder dan keizer Willem II gelogeed heeft om de volgende dag aan de Arend en Zuidwege "zijn" troepen in ogen-schouw te nemen.

Het "burgerlijke" aspect van de kaart laten we aan de studie van de aandachtige lezer over. Elke inwoner of gewezen inwoner van Zedelgem zal wel "zijn stukje grond" terugvinden. Hij of zij zal zeker tot de conclusie komen: "Wat is Zedelgem in die 75 jaar veranderd!"

Bronnen:

1. Deze kaart werd door dhr. Carlos Depierre gegeven aan E.H. Jules Pollet, waarvoor deze hem hartelijk dankt.
 2. VERVENNE A. aangehaald in Zilleghem, 1ste jaargang p. 85.
 3. Dagboek Pastoor Ronse, april 1916.
 4. Dagboek Pastoor Ronse, 19 oktober 1914.
 5. NEYENS J., Buurtspoorwegen in de provincie West-Vlaanderen, eigen beheer, Mechelen, 1980, p. 61.
 6. Dagboek Pastoor Ronse, 12 juni 1917.
 7. Dagboek Pastoor Ronse, 12 juni 1917.
 8. Dagboek Pastoor Ronse, 27 mei 1917.
 9. Collecties Koninklijk Legermuseum - Brussel.
 10. DEVOLDER D., Geschiedkundig overzicht van het Openbaar Vervoer in de provincie West-Vlaanderen vanaf 4 augustus 1914 tot 1918, eigen beheer, 1981, p. 29.
 11. VERSTRAETE R., Loppem onder de oorlog 1914-1918, Loppem, Heemkundige Kring, z.d., p. 26
 12. VERSTRAETE R., Loppem onder de oorlog 1914-1918, Loppem, Heemkundige Kring, z.d., p. 33.
 13. Dagboek Pastoor Ronse, 3 oktober 1917.
 14. Dagboek Pastoor Ronse, 3 oktober 1917.
 15. DE VOLDER D., o.c., p. 29.
 16. DE VOLDER D., o.c., p. 29.
 17. DE VOLDER D., o.c., p. 27. Zie ook: RONSE F., Geschiedenis van Zedelgem en Veldegem, Zedelgem, 1934, p. 274.
 18. JONCKHEERE, D., Aartrijke 1914-1918, Torhout, 1964, p. 35.
 19. JONCKHEERE D., Aartrijke 1914-1918, Torhout, 1964, p. 35.
 20. CATTRYSSSE Julie (geboren te Aartrijke op 21 juli 1901) in Van den grooten oorlog, Kimmel, Malegijsuitgave, 1978, p. 101-102.
 21. RONSE F., o.c. p. 279.
 22. RONSE F., o.c. p. 274-275.
 23. RONSE F., o.c. p. 277
- ARNOU P. in 75 jaar Broeders Xaverianen, Sint-Leoschool te Zedelgem, Zedelgem, Heemkundige Kring "Pastoor Ronse", 1980, p. 24.

